

ИЗВЕСТИЯ НА НАРОДНИЯ МУЗЕЙ-ВАРНА

КНИГА IX (XXIV)

BULLETIN
DU MUSÉE NATIONAL
DE VARNA

TOME IX (XXIV)

1973

ДЪРЖАВНО ИЗДАТЕЛСТВО — ВАРНА

ПРАИСТОРИЧЕСКИ КАМЕННИ СЕЧИВА ОТ ВАРНЕНСКО

А л е к с а н д ъ р М и н ч е в

През последните десетина години във Варненски окръг бяха открити значителен брой неизвестни праисторически селища като тези край с. Сава,¹ с. Голямо Делчево,² с. Левски,³ гр. Девня,⁴ с. Аксаково, с. Слънчево, с. Доброглед⁵ и др. В езерата край Варна бяха установени и проучени някои нови наколни селища,⁶ като техният брой нарасна на дванадесет.⁷ Независимо от тези открития все още остават доста райони, за които досега не е известно дали са били обитавани през праисторическата епоха.

В настоящата работа се публикуват каменни сечива, които произхождат от Варненско. Повечето от тези материали се намират във Варненския археологически музей, а останалите се пазят в селските музейни сбирки. Повечето от сечивата: брадвичукове, тесли, мотики, малки брадвички са изработени от здрави вулканични скали, каквито има много в Източна Стара планина — на юг от р. Камчия.⁸ Откриването им в местности, отдалечени на 50—60 км от находищата на такива скали, може да се обясни с междуплеменния обмен, какъвто несъмнено е имало по това време.

Точното местонахождение на всички сечива, за съжаление, не е известно. Ето защо не могат да бъдат точно локализираны праисторическите селища, откъдето произхождат материалите, но те свидетелствуват за съществуването им.

Някои от находките, съчетани с други данни, позволяват да се определят сравнително точно и местата на някои неизвестни досега селища. Допълнителните издирвания там сигурно биха уточнили и допълнили тези сведения.

Сечивата са групирани и разгледани по географски райони, които се определят от природните особености на местностите.

І. ВАРНА И ОКОЛНОСТИТЕ ѝ

А. Находки от гр. Варна

1. Плоска каменна брадвичка, изработена от тъмозелена вулканична скала. Има правилна трапецовидна форма, с плоска тилна част. По острието следи от употреба. Много добре загладена и полирана повърхност. Дълж. 4,4 см, шир. 3,9 см, деб.

¹ М. Мирчев и Д. Златарски, Селищната могила при с. Сава, ИВАД, XI, 1960, стр. 1—26.

² Непубликувани материали от Варненския музей.

³ А. Маргос, Праисторическата селищна могила «Калето» при с. Левски, Варненско, ИНМВ, VIII (XXIII), 1972, стр. 236—245.

⁴ Ив. С. Иванов, Енеолитно селище и гробове от бронзовата епоха при град Девня, ИНМВ, VIII (XXIII), 1972, стр. 246—259.

⁵ А. Маргос, Праисторически селища по Варненското плато, ИВАД, XI, 1960, стр. 27—34.

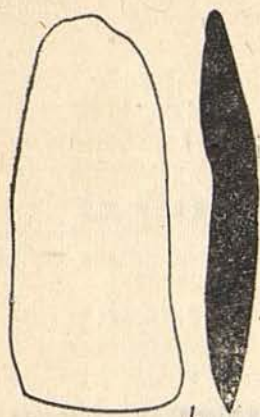
⁶ Наколното селище Страшимирово II — вж. статията на Ив. Иванов в настоящия том; наколното селище «Балтата» край гр. Девня — непубликувани материали от Варненския археологически музей и др.

⁷ Г. Тончева, Хронология на наколните селища край Варна, I конгрес на БИД, I, 1970, стр. 315 — хронологическата таблица.

⁸ Вж. по-подробно за това у А. Маргос, Праисторически селища. . . , стр. 30.

1,5 см. Намерена е на бул. «Карл Маркс» през 1904 г. Енеолит. Инв. № I 179. Табл. II₁₆ и обр. 2₁₁.

2. Плоска каменна бравичка, изработена от сивочерна вулканична скала. Има трапецовидна форма, със заоблена тилна част. Острието нащърбено от употреба. Много добре загладена и полирана повърхност. Дълж. 4,5 см, шир. 3,4 см, деб. 1,4 см. Намерена е в града. Енеолит. Инв. № I 185. Табл. II₁₃ и обр. 2₁₂.

Обр. 1. Неолитна каменна мотика от с. Цонево

Fig. 1. Neolithic Age stone mattock from the village of Conevo

3. Овална каменна бравичка, изработена от сивозелена вулканична скала. Има трапецовидна форма, със заоблена тилна част. Острието е нащърбено от употреба. Добре загладена повърхност. Дълж. 9,3 см, шир. 5,3 см, деб. 3,0 см. Намерена е срещу затвора, в подножието на Франгенското плато през 1949 г. Енеолит. Инв. № I 527. Табл. II₁ и обр. 7₁.

Б. Находки от с. Страшимирово

1. Каменна брадва-чук, изработена от сивозелена туфозна скала, със ситни бели образувания. Острието е дъговидно, леко удължено надолу, тилната част — плоска. В уширението е пробита конична дупка. Доста следи от употреба. Повърхността много добре загладена и полирана. Дълж. 11,5 см, шир. 4,5 см, деб. 4,5 см, диам. на дупката 1,9 и 1,7 см. Намерена е в землището на селото през 1961 г., в близост до наколните селища през 1961 г. Бронзова епоха. Инв. № I 1460. Табл. V₈ и обр. 5₅.

II. ФРАНГЕНСКО ПЛАТО

А. Находки от с. Изворско

1. Каменна брадва-чук, изработена от кафеникава вулканична скала. Има овална форма, с плоска тилна част. Острието е дъговидно, леко удължено надолу, със следи от употреба. В уширението е пробита конична дупка. Много добре загладена и полирана повърхност. Дълж. 11,1 см, шир. 5,5 см, деб. 4 см, диам. на дупката 1,8 и 1,7 см. Бронзова епоха. Инв. № I 1380. Табл. IV₃ и обр. 4₃.

Б. Находки от с. Банозо

1. Плоска каменна бравичка, изработена от сивозелена вулканична скала. Има правилна трапецовидна форма, със заоблена тилна част. Острието силно очукано от употреба и липсват части от него. Недобре загладена повърхност. Запазена дълж. 7,4 см, запазена шир. 4,4 см, деб. 3,7 см. Намерена е през 1960 г. Енеолит. Инв. № I 1461. Табл. II₁₄ и обр. 2₆.

В. Находки от с. Нозакозо

1. Каменна брадва-чук, изработена от жълтеникавокафява скала — шиста. Има овална форма, с плоска тилна част. Почти в средата е пробита конична дупка. Много добре загладена повърхност. Дълж. 9,2 см, шир. 5,8 см, деб. 3,5 см, диам. на дупката 2,3 и 2,1 см. Намерена е в м. «Пещерата». Енеолит. Инв. № I 1462. Табл. III₁₂ и обр. 3₃.

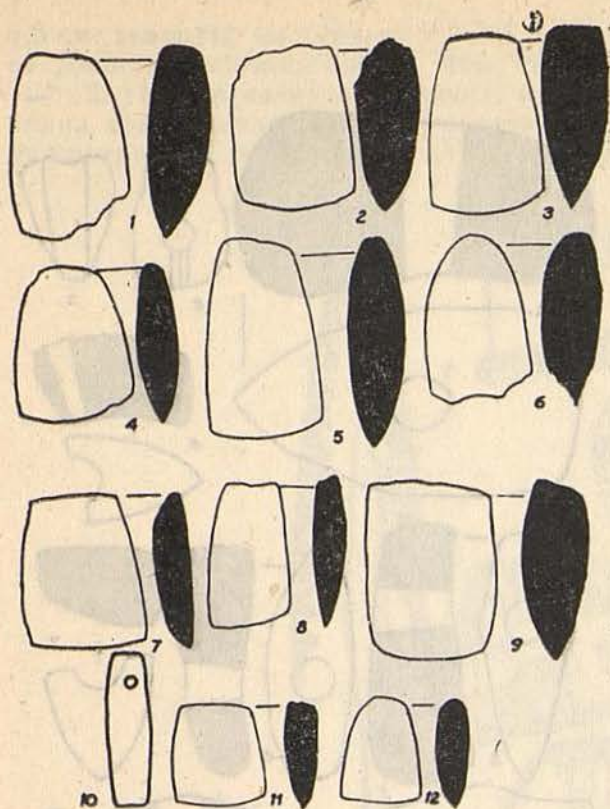
2. Каменна брадва-чук, изработена от сив шистозен пясъчник. Предната част е заострена, с дъговидно, леко удължено надолу острие, а тилната — плоска. Недобре загладена повърхност. Дълж. 10,7 см, шир. 4,1 см, деб. 3,8 см, диам. на дупката 2,2 и 2,0 см. Намерена е източно от селото през 1971 г. Бронзова епоха. Инв. № I 1353. Табл. V₆ и обр. 5₆.

3. Връх на копие, изработен от плътен жълтокафяв кремък. Има правилна триъгълна форма, със слабо заострено острие. По двата странични ръба е нанесен силен двустранен ретуш. Дълж. 9,6 см, шир. 4,2 см, деб. 1,1 см. Намерен е в м. «Юрта». Енеолит. Инв. № I 1365. Обр. 6₃.

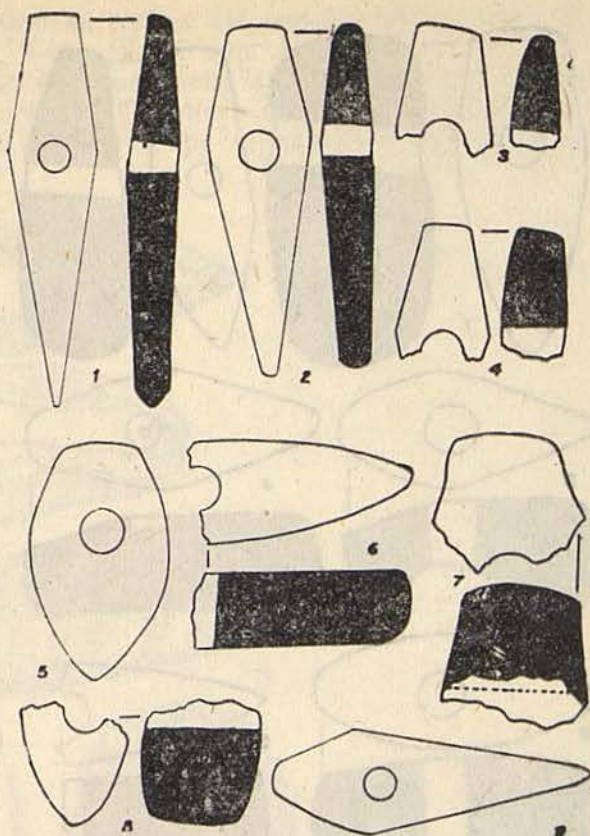
В землището на селото са намерени също каменна брадва-чук⁹ и бронзов сърп¹⁰, които свидетелствуват определено за съществуването на селище с пластове от енеолита и бронзовата епоха, но е възможно и селищата да са две.

⁹ А. Маргос, Оръдия на труда от неолитната епоха от Сталинско, ИВАД, IX, 1953, стр. 123, обр. 153₄, и стр. 124. Всъщност бравичката е от бронзовата епоха.

¹⁰ Непубликуван, инв. № I 1354.

р. 2. Енеолитни бравички,
тесли и амулет
Fig. 2. Copper Age stone axes,
adzes and anamulet

Обр. 3. Енеолитни каменни бравичукове
Fig. 3. Copper Age stone hammer-headed axes

Г. Находки от с. Крумово

1. Каменна брадва-чук, изработена от сива вулканична скала. Има овална форма, с плоска тилна част и конична дупка. Много добре загладена и полирана повърхност. Дълж. 11,7 см, шир. 4,8 см, деб. 5,7 см, диаметър на дупката 2,1 и 1,8 см. Намерена в м. «Малък кованлък». Съхранява се в сбирката на с. Крумово. Бронзова епоха. Табл. IV₇.

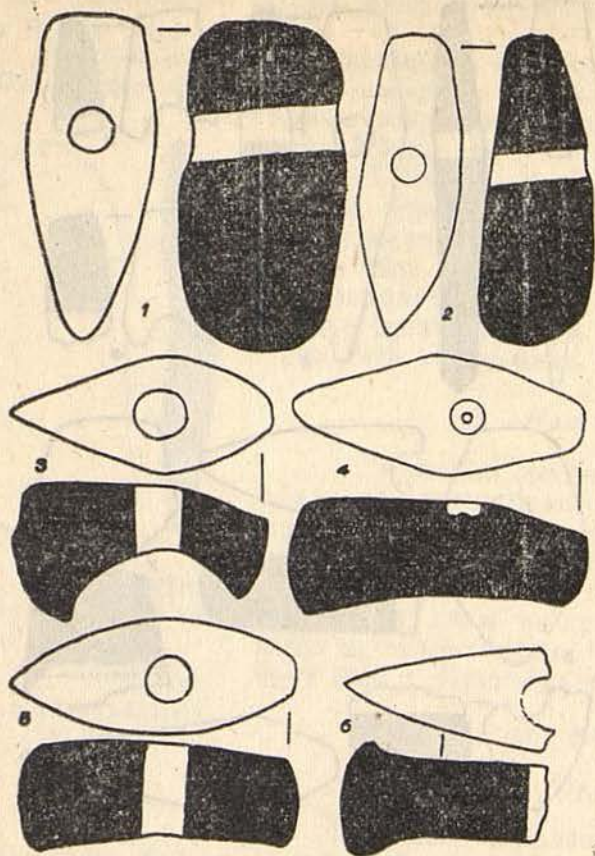
2. Каменна брадва-чук, изработена от зелена вулканична скала. Сечивото е недовършено, но оформено, макар и грубо, както всички от този тип. Острието е дълговидно, удължено надолу, тилната част — цилиндрична. В уширеното има недовършена дупка. Дълж. 12,3 см, шир. 5,5 см, деб. 4,8 см, диаметър на дупката 1,4 см. Бронзова епоха. Инв. № I 1463. Табл. IV₅ и обр. 4₄.

3. Каменна брадва-чук, изработена от андезит. Запазена е предната част с половината дупка. Острието е дълговидно, равномерно удължено нагоре и надолу. Много добре загладена и полирана повърхност. Запазена дълж. 9,2 см, запазена шир. 4,4 см, деб. 3,2 см, диаметър на дупката 2,1 см. Намерена е в м. «Речката». Бронзова епоха. Инв. № I 1464. Табл. V₂ и обр. 4₆.

4. Каменна брадва, изработена от сива вулканична скала. Запазена е предната част, с очукано от употреба острие. Много добре загладена и полирана повърхност. Запазена дълж. 8,0 см, запазена шир. 5,6 см, запазена деб. 3,2 см. Намерена през 1962 г. Енеолит. Инв. № I 1465. Табл. II₁₀ и обр. 2₉.

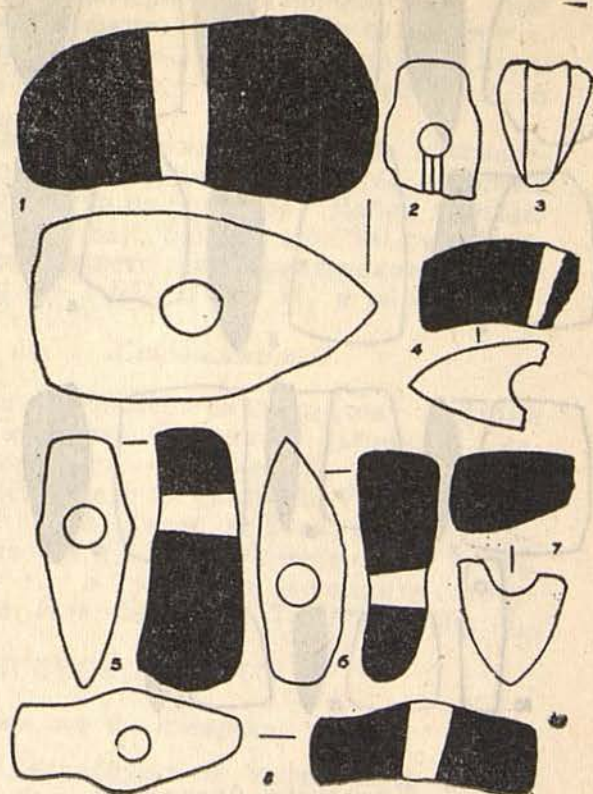
Д. Находки от с. Бояна

1. Каменна брадва-чук, изработена от сивозелена вулканична скала. Предната част е заострена, с дълговидно, леко удължено надолу острие. Тилната част е цилиндрична, а в сферичното уширение е пробита конична дупка. Острието е силно затъпено и очукано от употреба. Много добре загладена повърхност. Дълж. 10,3 см, шир. 5,0 см, деб. 3,9 см, диаметър на дупката 1,8 и 1,5 см. Намерена е през 1963 г. Бронзова епоха. Инв. № I 1466. Табл. V₁ и обр. 5₈.

Обр. 4. Каменни брадвичукове от
бронзовата епоха

Fig. 4. Bronze Age stone hammer-headed axes

Обр. 5. Каменни брадвичукове и
бойна бравда от бронзовата епоха

Fig. 5. Bronze Age stone hammer-headed axes and a fighting axe

2. Каменна бравда-чук, изработена от сивозелена вулканична скала. Запазена е предната част с почти цялата дупка. Острието е леко удължено надолу, силно пригъпено и очукано от употреба. Много добре загладена и полирана повърхност. Запазена дълж. 6,1 см, запазена шир. 4,4 см, запазена деб. 3,6 см, диаметър на дупката 2,0 и 1,9 см. Намерена е през 1963 г. Инв. № I 1467. Бронзова епоха. Табл. V₃ и обр. 5₄.

3. Овална каменна бравда, изработена от сива вулканична скала. Има почти правоъгълна форма, с плоска тилна част. Острието е нащърбено от употреба. Добре загладена повърхност. Дълж. 8,9 см, шир. 4,3 см, деб. 3,1 см. Намерена е през 1951 г. Енеолит. Инв. № I 1468. Табл. III₂ и обр. 7₆.

4. Плоска каменна бравдичка, изработена от сивозелена вулканична скала. Трапецовидна форма. Тилната част отчупена. Добре загладена повърхност. Запазени дълж. 7,0 см, шир. 5,1 см, деб. 2,6 см. Намерена е в м. «Егрек чешма». Енеолит. Инв. № I 561. Табл. II₁₁ и обр. 2₂.

От околностите на селото са известни още каменна бравда-чук и малка бравдичка.¹¹ Вероятно се касае за многослойно селище в м. «Егрек чешма», съществувало през каменно-медната и бронзовата епоха, но не е изключено и селищата да са две.

III. ДЕВНЕНСКА НИЗИНА

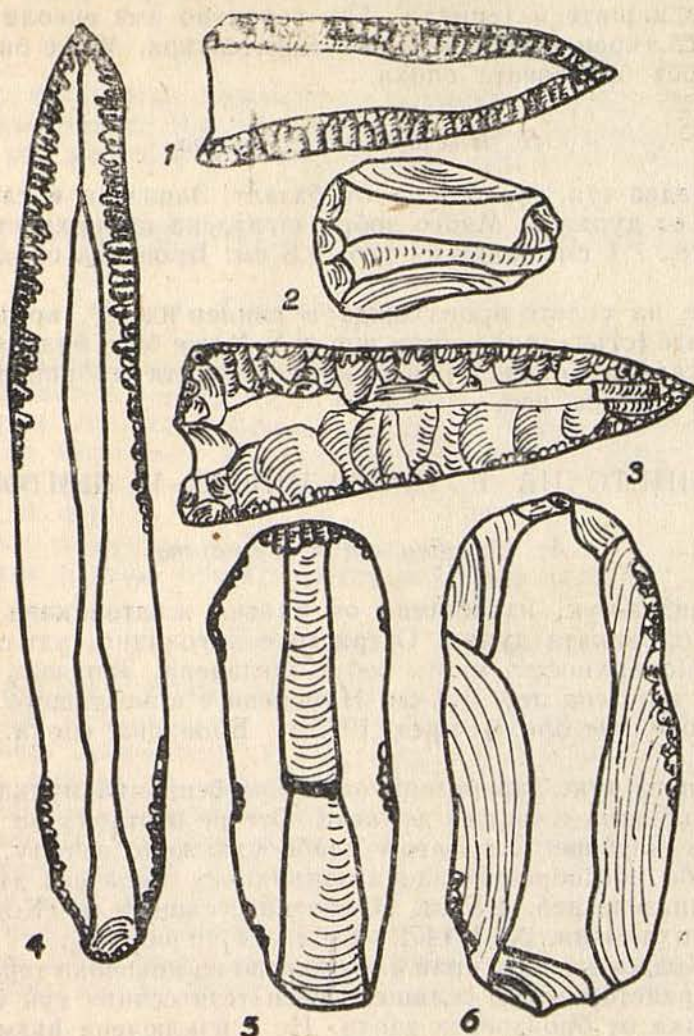
A. Находки от гр. Девня

1. Каменна бравда-чук, изработена от андезит. Предната част е удължена и заострена, а тилната — плоска. В уширението е пробита конична дупка. По острието следи от употреба. Добре загладена повърхност. Дълж. 13,2 см, шир. 5,8 см, деб.

¹¹ А. Маргос, Оръдия на труда..., стр. 123, обр. 153₅.

5,5 см, диаметър на дупката 2,0 и 1,9 см. Намерена е в кв. «Изворите» (бившето с. Река Девня). Бронзова епоха. Инв. № I 161. Табл. V₄ и обр. 4₁.

2. Плоска каменна тесличка, изработена от сивозелена вулканична скала. Правилна трапецовидна форма, тилната част очукана. Острието е притъпено и очукано от употреба. Едната страна не е дооформена. Много добре загладена и полирана по

Обр. 6. Кремъчни ножове (1, 4), стъргалки (2, 5, 6) и връх на копие (3) от енеолита

Fig. 6. Flint knives (1, 4), scrapers (2, 5, 6) and a spear point (3) from the Copper Age

върхност. Дълж. 6,3 см, шир. 3,4 см, деб. 1,8 см. Намерена при разкопките на амфитеатъра край Дипсизкия извор през 1961 г. Енеолит. Инв. № I 1469. Табл. II₁₅ и обр. 2₈.

3. Кремъчна стъргалка, изработена от плътен светлокафяв кремък. Има почти овална форма, с неправилно трапецовидно сечение. Освен по работната предна част едностранен ретуш е нанесен отчасти и по страничните ръбове. Дълж. 9,8 см, шир. 4,2 см, деб. 1,5 см. Намерена е в кв. «Изворите» (бившето с. Река Девня) през 1960 г. Енеолит. Инв. № I 1470. Обр. 6₈.

4. Кремъчна стъргалка, изработена от кремък с въсъчен цвят. Има почти овална форма и неправилно трапецовидно сечение. Работната предна част е закръглена чрез ретуш. Страничните ръбове също са ретуширани частично. Дълж. 9,3 см, шир. 3,2 см, деб. 0,9 см. Намерена в кв. «Изворите» (бившето с. Река Девня). Енеолит. Инв. № I 356. Обр. 6₅.

5. Кремъчен нож, изработен от прозрачен кремък с въсъчен цвят. Трапецовид-

но напречно сечение. Направен е от правилна пластинка, допълнително заострена отпред. По сечивото е полепнала червена охра. Вероятно се касае за гробен инвентар.¹² Дълж. 17,8 см, шир. 2,5 см, деб. 0,8 см. Намерен е в кв. «Изворите» (бившето с. Река Девня). Енеолит. Инв. № I 250. Обр. 6₁.

От града е известна също каменна брадвичка¹³ и е разкопано богато погребение от каменно-медната епоха с много медни и кремъчни сечива, златни и глинени накитни предмети.¹⁴ Погребението е открито на около 1 км североизточно от кв. «Изворите», в който са намерени нашите материали. Тук вероятно има енеолитно селище, което може би трябва да се търси в района около амфитеатъра. Може би то е продължило да съществува и през бронзовата епоха.

Б. Находки от с. Кипра

1. Каменна брадва-чук, изработена от базалт. Запазена е само цилиндричната тилна част и малко от дупката. Много добре загладена повърхност. Запазена дълж. 5,8 см, запазена шир. 7,1 см, запазена деб. 4,8 см. Бронзова епоха. Инв. № I 137. Табл. V₇ и обр. 3₇.

От околностите на селото произхожда и глинен идол¹⁶, който много напомня по форма триръбестите (стъпални) костни идоли.¹⁷ Може би и брадвата-чук е от същото праисторическо селище, съществувало през енеолита и бронзовата епоха. Възможно е и селищата да са две.

IV. ТЕЧЕНИЕТО НА Р. ПРОВАДИЙСКА И ПРИТОЦИТЕ И

А. Находки от с. Комарево

1. Каменна брадва-чук, изработена от плътна жълтеникава шиста. Запазена е предната част с половината дупка. Острието е дъговидно, удължено надолу, със следи от употреба. Повърхността много добре загладена. Запазена дълж. 5,3 см, запазена шир. 4,7 см, запазена деб. 3,3 см. Намерена е в землището на селото — в м. «Коджа джевиз» («Големият орех») през 1972 г. Бронзова епоха. Инв. № I 1471. Табл. IV₄ и обр. 5₇.

2. Каменна брадва-чук, изработена от сивокафеникава вулканична скала. Запазена е предната половина с част от дупката. Отгоре и отдолу по надлъжната си ос сечивото има плитки жлебове. Острието е слабо удължено надолу, силно притъпено и очукано от употреба. Недобре загладена повърхност. Запазена дълж. 6,0 см, запазена шир. 4,6 см, запазена деб. 4,5 см. Намерена е също в м. «Коджа джевиз» през 1972 г. Бронзова епоха. Инв. № I 1472. Табл. IV₁ и обр. 5₃.

В местността «Коджа джевиз» край с. Комарево на невисока тераса покрай р. Ана дере има следи от праисторическо селище. Освен тези сечива тук се открива по повърхността и керамика от бронзовата епоха. Не е изключена възможността и селището да е многослойно.

Б. Находки от с. Бързица

1. Каменна брадва-чук, изработена от сивозелена вулканична скала. Предната част е силно удължена и заострена, тилната — заоблена. В уширенето е пробита конична дупка. Добре загладена и полирана повърхност. Дълж. 13,5 см, шир. 4,7 см, деб. 2,9 см, диаметър на дупката 2,9 и 2,8 см. Енеолит. Инв. № I 323. Табл. III₅ и обр. 3₉.

¹² Подобно е положението при сечивата, открити в енеолитно погребение от гр. Девня — вж. М. Мирчев, Три погребения от енеолитната епоха, ИВАД, XII, 1961, стр. 117.

¹³ А. Маргос, Оръдия на труда. . . , стр. 123, обр. 153₇ и стр. 124. Брадвичката е енеолитна.

¹⁴ М. Мирчев, Три погребения. . . , стр. 117—120.

¹⁵ Пак там, стр. 117.

¹⁶ Непубликуван, инв. № I 1383.

¹⁷ В. Миков, Идолната пластика през новокаменната епоха в България, ИБАИ, VIII, 1934, стр. 201; вж. също R. A. Maier, Neolitische Tierknochen Idole und Tierknochen Anhänger Europas, BRGK, 42, 1961, S. 203.

В. Находки от с. Синдел

1. Кремъчен нож, изработен от жълтосив кремък. Запазена е предната част — острието с неправилно трапецовидно сечение. По страничните ръбове е нанесен едностранен ретуш. Има следи от заглаждане на острието вследствие употреба. Запазена дълж. 7,5 см, запазена шир. 2,5 см, запазена деб. 0,8 см. Енеолит. Инв. № I 322. Обр. 6₁.

Г. Находки от с. Тръстиково

1. Кремъчна стъргалка, изработена от кафяв кремък. Работната предна част е заоблена чрез едър ретуш. Има следи от заглаждане на острието от употреба. Дълж. 4,5 см, шир. 2,5 см, деб. 0,5 см. Енеолит. Инв. № I 357. Обр. 6₂.

V. ТЕЧЕНИЕТО НА Р. КАМЧИЯ И ПРИТОЦИТЕ И

А. Находки от с. Арковна

1. Каменна брадва-чук, изработена от сивокафеникава плътна скала. Предната част е силно удължена и заострена, а тилната — плоска. В уширението е пробита слабо конична дупка. Липсват следи от употреба. Сечивото прави впечатление с извънредно фината си изработка. Отлично загладена и полирана повърхност. Дълж. 17,0 см, шир. 4,1 см, деб. 2,2 см, диаметър на дупката 1,7 и 1,6 см. Енеолит. Инв. № I 162. Табл. III₁ и обр. 3₁.

От околностите на селото произхожда и плоска медна брадва.¹⁸ Може би и двете сечива са от едно и също селище, обитавано през каменно-медната епоха.

Б. Находки от с. Аспарухово

1. Каменна брадва, изработена от сивозелена вулканична скала. Има овална трапецовидна форма, тилната част слабо заоблена. Острието притъпено и силно нащърбено от употреба. Добре загладена и полирана повърхност. Дълж. 13,3 см, шир. 5,7 см, деб. 4,5 см. Неолит (?). Училищна музейна сбирка в с. Аспарухово. Табл. I₅.

2. Каменна брадва, изработена от сивозелена вулканична скала. Има плоска трапецовидна форма. По острието доста следи от употреба. Много добре загладена и полирана повърхност. Дълж. 8,8 см, шир. 5,3 см, деб. 2,3 см. Неолит (?). Училищна музейна сбирка в с. Аспарухово. Табл. I₄.

3. Каменна брадва, изработена от синьозелена вулканична скала. Има плоска трапецовидна форма. По острието има многобройни резки — следи от дълга употреба. Добре загладена повърхност. Дълж. 8,3 см, шир. 5,6 см, деб. 1,9 см. Неолит (?). Табл. I₆.

4. Каменна брадва, изработена от сивосинкава вулканична скала. Има овална трапецовидна форма. По острието има многобройни следи от употреба. Много добре загладена и полирана повърхност. Дълж. 10,8 см, шир. 5,3 см, деб. 3,8 см. Неолит (?). Училищна музейна сбирка в с. Аспарухово. Табл. I₃.

5. Каменна брадва (?), изработена от сивозелена вулканична скала. Запазена е долната част, с много резки — следи от употреба по острието. Много добре загладена и полирана повърхност. Запазена дълж. 6,8 см, запазена шир. 6,4 см, запазена деб. 3,7 см. Неолит. Инв. № I 1473. Табл. I₂.

В местността «Усоето» край с. Аспарухово има неолитно селище, частично разкопано през 1971 г. Материалите не са още публикувани. Намират се в музейната сбирка на гр. Дългопол. Твърде е възможно и горните сечива да са от същото селище.

В. Находки от с. Цонево

1. Голяма каменна мотика, изработена от зеленикава плътна вулканична скала. Има неправилна трапецовидна форма, с почти право острие. Сечивото е извито дъгообразно по надлъжната си ос. Липсват малки части от тялото. Дълж. 19,8 см, шир. 8,1 см, деб. 3,1 см. Намерена е през 1930 г. Неолит. Инв. № I 1318. Табл. I₁ и обр. 1.

2. Плоска каменна тесличка, изработена от зелена вулканична скала. Има правилна трапецовидна форма, с почти овална тилна част. Острието нащърбено от упо-

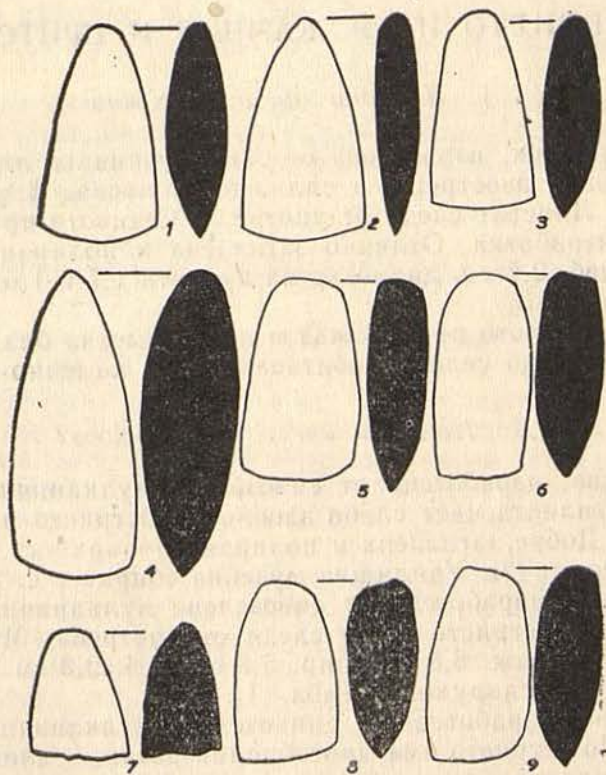
¹⁸ В. М и к о в, Предисторически селища и находки от България, С., 1933, стр. 103, обр. 61₁.

треба. Добре загладена повърхност. Дълж. 6,0 см, шир. 4,9 см, деб. 1,4 см. Енеолит. Инв. № I 316. Табл. III₉ и обр. 2₇.

От околностите на селото, вероятно от селищната могила в двора на ТКЗС, произхожда една медна бравда¹⁹, а и тези материали са, изглежда, оттам. На това място има енеолитно селище, а може би и неолитно.²⁰

Г. Находки от с. Гроздево

1. Каменна бравда-чук, изработена от шистозен пясъчник. Има издължена предна и плоска тилна част. В задната част е пробита конична дупка. Много добре загладена и полирана повърхност. Дълж. 12,5 см, шир. 4,0 см, деб. 4,8 см, диаметър на дупката 1,6 и 1,4 см. Енеолит. Инв. № I 166. Табл. IV₈ и обр. 4₂.

Обр. 7. Енеолитни каменни бравди
Fig. 7. Copper Age stone axes

2. Каменна бравда, изработена от гранодиорит. Запазена е тилната част, с издължена овална форма. Добре загладена повърхност. Запазена дълж. 6,0 см, запазена шир. 4,6 см, запазена деб. 3,8 см. Енеолит. Инв. № I 157. Табл. II₉ и обр. 7₇.

Д. Находки от с. Долен чифлик

1. Каменна бравда-чук, изработена от сива вулканична скала. Предната част е силно издължена и заострена, а тилната — овална. В задния край е пробита конична дупка. Много добре загладена и полирана повърхност. Липсват следи от употреба. Дълж. 5,1 см, шир. 4,3 см, деб. 2,0 см, диаметър на дупката 2,0 и 1,8 см. Енеолит. Инв. № I 150. Табл. III₈ и обр. 3₂.

2. Каменна бравда-чук, изработена от зеленикава вулканична скала. Предната част е заострена, със силно удължено и извито надолу острие. Тилната част е заоб-

¹⁹ Непубликувана, инв. № I 320.

²⁰ Ако се съди по каменната мотика, която К. Кънчев определя като неолитна — вж. К. Кънчев, Земеделски оръдия от неолита и енеолита в българските земи, Археология, IX, 1967, стр. 51, обр. 16.

²¹ Тя е отбелязана у В. Миков, Предисторически селища и находки, стр. 42.

лена, също удължена и извита надолу. В уширението е пробита широка конична дупка. Недобре загладена повърхност. Дълж. 10,8 см, шир. 5,2 см, деб. 5,5 см, диаметър на дупката 2,4 и 2,3 см. Бронзова епоха. Инв. № I 1386. Табл. IV₂ и обр. 4₃.

VI. АВРЕНСКО ПЛАТО

А. Находки от с. Аврен

1. Каменна брадва-чук, изработена от синьозелена вулканична скала. Запазена е силно повредената тилна част, с конична дупка в уширението. Отгоре по надлъжната ос на сечивото са врязани като украса два плитки жлеба, почващи от дупката в двете противоположни посоки. Много добре загладена и полирана повърхност. Запазена дълж. 6,6 см, шир. 4,5 см, запазена деб. 3,4 см, диаметър на дупката 1,7 и 1,6 см. Намерена е при разкопки в м. «Петрич кале» през 1961 г. Бронзова епоха. Инв. № I 1474. Табл. IV₆ и обр. 5₂.

2. Каменна брадва-чук, изработена от сива туфозна скала. Запазена е предната част във формата на правилен клин, с половина от дупката. Острието е притъпено и очукано от употреба. Добре загладена повърхност. Запазена дълж. 9,5 см, запазена шир. 4,7 см, запазена деб. 3,3 см, диаметър на дупката 2,0 и 1,9 см. Намерена е при разкопки в м. «Петрич кале» през 1961 г. Енеолит. Инв. № I 1475. Табл. III₁₄ и обр. 3₆.

3. Каменна брадвичка, изработена от сива вулканична скала с дребни бели образувания. Има плоска трапецовидна форма, тилната част също плоска. Острието е притъпено и очукано от употреба. Добре загладена повърхност. Дълж. 7,9 см, шир. 5,2 см, деб. 3,2 см. Намерена е през 1966 г. Енеолит. Инв. № I 1476. Табл. III₁₀ и обр. 2₁.

4. Каменен амулет, изработен от сива утаечна скала. Има формата на неправилен четиристенна призма със заоблени ръбове. В горния край е пробита тясна дупка. Добре загладена повърхност. Дълж. 6,7 см, шир. 1,9 см, деб. 1,8 см, диаметър на дупката 0,5 см. Намерен при разкопки в м. «Петрич кале» през 1961 г. Енеолит. Инв. № I 1472. Табл. III₃ и обр. 2₁₀.

Б. Находки от с. Близнаци

1. Каменна брадва-чук, изработена от сива вулканична скала със ситни бели образувания. Запазена е задната част с половината дупка. Наподобява по форма доста енеолитните медни брадви. Много добре загладена и полирана повърхност. Запазена дълж. 5,5 см, запазена шир. 4,7 см, запазена деб. 3,2 см, диаметър на дупката 1,8 см. Намерена е през 1963 г. Енеолит. Инв. № I 1478. Табл. III₇ и обр. 3₃.

2. Каменна брадва-чук, изработена от сивозелена вулканична скала. Запазена е предната половина с част от дупката. По острието има следи от употреба. Много добре загладена и полирана повърхност. Намерена е на юг от бившето с. Горен близнак. Запазена дълж. 5,4 см, запазена шир. 5,1 см, запазена деб. 5,2 см. Енеолит. Инв. № I 1373. Табл. III₁₁ и обр. 3₈.

3. Каменна брадва-чук, изработена от сивозелена вулканична скала. Запазена е задната част с половината дупка. По форма прилича на енеолитните медни брадвички. Много добре загладена и полирана повърхност. Запазена дълж. 5,5 см, запазена шир. 4,6 см, запазена деб. 2,8 см, диаметър на дупката 1,9 и 1,8 см. Намерена е през 1963 г. Енеолит. Инв. № I 1479. Табл. III₆ и обр. 3₄.

4. Овална каменна брадва, изработена от сивосиня вулканична скала. Има правилна трапецовидна форма, с плоска тилна част. Острието е нащърбено от употреба. Много добре загладена и полирана повърхност. Дълж. 9,1 см, шир. 5,9 см, деб. 2,8 см. Енеолит. Инв. № I 1480. Табл. II₈ и обр. 7₅.

5. Овална каменна брадва, изработена от сивозеленикава вулканична скала. Има почти триъгълна форма и силно заоблена тилна част. По сечивото има доста дракотини — следи от употреба. Добре загладена и полирана повърхност. Дълж. 13,3 см, шир. 5,8 см, деб. 4,8 см. Енеолит. Инв. № I 1481. Табл. II₂ и обр. 7₄.

6. Овална каменна брадва, изработена от сивозелена вулканична скала. Има трапецовидна форма, със заоблена тилна част. По цялото сечиво има следи от употреба. Добре загладена и полирана повърхност. Дълж. 7,4 см, шир. 4,2 см, деб. 2,9 см. Намерена е в землището на бившето с. Горен близнак в м. «Емишенлията» през 1963 г. Енеолит. Инв. № I 1482. Табл. II₄ и обр. 7₈.

7. Плоска каменна брадвичка, изработена от сивозелена вулканична скала, със светли образувания. Има трапецовидна форма, със заоблена тилна част. По ця-

лото сечиво има резки — следи от употреба. Много добре загладена и полирана повърхност. Дълж. 6,9 см, шир. 4,9 см, деб. 2,1 см. Намерена е през 1963 г. Енеолит. Инв. № I 1483. Табл. II₆ и обр. 2₄.

8. Овална каменна бравда, изработена от сивозелена вулканична скала. Има трапецовидна форма, с плоска тилна част. По сечивото личат дълбоки резки — следи от употреба. Недобре загладена повърхност. Дълж. 8,5 см, шир. 4,6 см, деб. 3,4 см. Намерена е през 1963 г. Енеолит. Инв. № I 1484. Табл. III₆ и обр. 7₉.

9. Овална каменна бравдичка, изработена от сивозелена вулканична скала. Има трапецовидна форма, с плоска тилна част. Много резки — следи от употреба. Недобре загладена повърхност. Дълж. 7,8 см, шир. 5,2 см, деб. 3,2 см. Намерена е през 1963 г. Енеолит. Инв. № I 1485. Табл. II₇ и обр. 2₃.

10. Плоска каменна бравда, изработена от сивозелена вулканична скала. Има трапецовидна форма, с плоска тилна част. По острието следи от употреба. Много добре загладена и полирана повърхност. Дълж. 8,5 см, шир. 4,9 см, деб. 2,6 см. Намерена е през 1963 г. Енеолит. Инв. № I 1486. Табл. II₅ и обр. 2₅.

11. Овална каменна бравда,²² изработена от сивозелена вулканична скала. Има трапецовидна форма, със заоблена тилна част. Строшена на три части, сега слепени. Много добре загладена повърхност. Дълж. 8,3 см, шир. 4,5 см, деб. 3,0 см. Намерена е в землището на бившето с. Долен близък. Енеолит. Инв. № I 180. Табл. II₁₂ и обр. 7₃.

Тези сечива (с изключение на № 11) произхождат от землището на бившето с. Горен близък.²³ Вероятно са от праисторическото селище в м. «Емишенлията», където по повърхността се открива в изобилие енеолитна керамика. В околностите на бившето с. Долен близък, изглежда, съществува друго подобно селище.

VII. ИЗТОЧНА СТАРА ПЛАНИНА

А. Находки от с. Голица

1. Каменна бравда-чук, изработена от сивозелена вулканична скала. Предната част е удължена и заострена, а тилната — плоска. В уширението е пробита конична дупка. Много добре загладена и полирана повърхност. Дълж. 8,8 см, шир. 4,1 см, деб. 3,0 см, диаметър на дупката 1,6 и 1,5 см. Енеолит. Инв. № I 569. Табл. III₁₃.

Б. Находки от м. «Сини вир» (Между селата Гроздево и Голица)

1. Каменна бравда-чук, изработена от серпентин. Има почти триъгълна форма, със заоблена тилна част. Острието е притъпено и очукано от употреба. Добре загладена повърхност. Дълж. 9,6 см, шир. 5,0 см, деб. 2,1 см. Енеолит. Инв. № I 1375. Табл. II₃ и обр. 7₂.

VIII. ДРУГИ СЕЛИЩА

А. Находки от с. Белоградец

1. Бойна каменна бравда-чук, изработена от сивозеленикава вулканична скала. Предната част е заострена, с дъговидно, удължено надолу острие, а тилната — плоска. Почти в средата е пробита широка конична дупка. По острието има следи от употреба. Добре загладена повърхност. Дълж. 16,8 см, шир. 9,0 см, деб. 7,9 см, диаметър на дупката 2,6 и 2,4 см. Намерена е през 1963 г. Бронзова епоха. Инв. № I 1487. Табл. V₅ и обр. 5₁.

В праисторическите селища от нашата страна се откриват сравнително голям брой каменни сечива, подобни на публикуваните. Ще посочим само някои примери, които са ни помогнали при датирането на материалите от Варненско.

²² Спомената от В. М и к о в, Предисторически селища. . . , стр. 45, № 87.

²³ Те са публикувани от Г. Т о н ч е в а, Материали за археологическата карта на България, ИВАД, VIII, 1951, стр. 109, фиг. 165, но само с общо описание и рисунки. Според авторката сечивата произхождат от голяма селищна могила в м. «Емишенлията». Всъщност на това място има енеолитно селище на открито.

Плоски каменни бравички като нашите са открити в селищната могила до гр. Русе,²⁴ Коджадерменската могила в гр. Шумен,²⁵ в гр. Кубрат (Балбунар),²⁶ с. Салманово, Шуменско,²⁷ с. Завет, Бургаско,²⁸ и др. и се определят като енеолитни. От същата епоха са и овалните бравички, каквито са познати също в голямо количество от Русе,²⁹ от с. Невски (Султан), Търговишко,³⁰ от с. Салманово, Шуменско,³¹ и др.

По-рядко се срещат каменните бравичукове с почти овална форма, като нашите от с. Новаково (табл. III₁₂) и с. Голица (табл. III₁₃). Такива са открити например в енеолитните пластове на селищните могили в с. Градешница, Врачанско,³² с. Биково, Новозагорско,³³ и с. Невски (Султан), Търговишко.³⁴ Още по-редки са особено целите екземпляри от фините бравичукове, с издължена предна и стесняваща се тилна част като тези от с. Арковна и с. Долън чифлик (табл. III₁ и 8), които удивително наподобяват някои форми на медните енеолитни бравичи.³⁵ Подобни на тях, части или цели, са намерени в Русе,³⁶ в с. Завет, Бургаско,³⁷ в с. Сава, Варненско,³⁸ и др.

Енеолитен каменен амулет като този от с. Аврен (табл. III₃) е известен от с. Аксаково, Варненско.³⁹

Кремъчни ножове и стъргалки, подобни на публикуваните, са открити в голямо количество в Русе,⁴⁰ с. Невски (Султан), Търговишко,⁴¹ с. Завет, Бургаско,⁴² и в много други селищни могили и пластове от каменно-медната епоха.

Неолитната каменна мотика от с. Цонево (табл. I₁ и обр. 1) намира паралели в Търговище и Разград,⁴³ а бравите от с. Аспарухово (табл. I₂, 3, 4, 5) — в находките от неолитното селище при с. Чавдар, Софийско,⁴⁴ и в долните пластове на Карановската могила.⁴⁵

Бравите-чукове с почти сферично уширение за дупката и удължено надолу дълговидно острие като тези от с. Бояна (табл. IV₅), с. Крумово (табл. V₁) и др. са от-

²⁴ Г. Георгиев и Н. Ангелов, Разкопки на селищната могила до Русе през 1948—1949 г., ИАИ, 1952, стр. 127, обр. 95 и стр. 129.

²⁵ Р. Попов, Коджадерменската могила, Пер. сп. LXX, 1909, стр. 539, табл. XIV_{1,2,3} и табл. XV_{7,8}.

²⁶ В. Миков, Селищната могила при с. Балбунар, ИБАИ, IV, 1926—1927, стр. 258, обр. 91 и стр. 260.

²⁷ Р. Попов, Предисторическата «Денева могила» при с. Салманово, ИБАД, IV, 1914, стр. 201—202, обр. 190.

²⁸ В. Миков, Селищната могила до с. Завет, Бургаско, ИАИ, XXIV, стр. 272, обр. 4 и стр. 273.

²⁹ Г. Георгиев и Н. Ангелов, пос. съч., стр. 127, обр. 95.

³⁰ В. Миков, Могилата при с. Султан, Поповско, ГНМ, 1922—1925, стр. 26, обр. 27а,в.

³¹ Р. Попов, ... Салманово, стр. 202, обр. 191 и 192.

³² Б. Николов, Праисторическото селище «Калето» при Градешница, Врачански окръг, ИАИ, XXXII, 1972, стр. 233, обр. 4 б, в.

³³ П. Детева, Селищната могила при с. Биково, ГМПО, I, 1954, стр. 159, обр. 17.

³⁴ В. Миков, ... Султан, ... стр. 28, обр. 32а и обр. 33.

³⁵ Х. Тодорова-Симеонова, Късноенеолитният некропол край град Девня, Варненско, ИНМВ, XXII, 1971, стр. 34, табл. VIII, обр. 14 и 16.

³⁶ Г. Георгиев и Н. Ангелов, пос. съч., стр. 129, обр. 97; същите, Разкопки на селищната могила до Русе през 1950—1953 г., ИАИ, XXI, 1957, стр. 64, обр. 25.

³⁷ В. Миков, ... Завет, ... стр. 274, обр. 7 г, h.

³⁸ М. Мирчев и Д. Златарски, ... Сава, стр. 21 и стр. 22, обр. 41.

³⁹ А. Маргос, Праисторически селища, ... стр. 29 и стр. 33, обр. 5а,б,в.

⁴⁰ Г. Георгиев и Н. Ангелов, ... Русе — 1948—1949 г., стр. 124, обр. 91 и стр. 127.

⁴¹ В. Миков, ... Султан, ... стр. 24, обр. 24.

⁴² В. Миков, ... Завет, ... стр. 271, обр. 3а,в.

⁴³ К. Кънчев, Земеделски оръдия, ... стр. 51, обр. 1в,г. Авторът я отнася към I тип от класификацията си.

⁴⁴ К. Кънчев, Каменни оръдия от неолитното селище край с. Чавдар, Софийски окръг, Археология, XII, 1970, кн. 4, стр. 54, обр. 8.

⁴⁵ G. I. Georgiev, Kulturgruppen der Jungstein — und Kupferzeit in der Ebene von Thrazien (Südbulgarien), L'Europe a la fin de l'age de la pierre, Praha, 1961, Taf. IV_{4,6}.

крити в селища и пластове от бронзовата епоха — в с. Градешница, Врачанско,⁴⁶ в наколното селище Страшимирово I край Варна⁴⁷ и др. Бравда-чук, подобна на тази от с. Долен чифлик (табл. IV₂), е позната от с. Новаково, Варненско.⁴⁸ Бойни каменни бравди като нашата от с. Белоградец (табл. V₃) са открити в с. Войводино,⁴⁹ в с. Езерово II, Варненско,⁵⁰ в с. Биково, Новоагорско,⁵¹ и др. Те са много характерни за бронзовата епоха.

Кремъчни върхове за копия, подобни на този от с. Новаково (обр. 6₃), са известни от Деветашката пещера⁵² и от гр. Девня.⁵³

Публикуваните в настоящата работа материали допълват археологическата карта на Варненски окръг през праисторическата епоха.⁵⁴ Те разширяват доста областта, за която досега ни беше известно, че е била обитавана от първобитния човек. Очертават се нови шестнадесет района, където трябва да се търсят праисторически селища. Сред находките се открояват някои, които са намерени в различно време на точно определени места, и то в сравнително голямо количество. Това позволява да се определи със сигурност, че в тези местности се намират неизвестни досега праисторически селища. Такива са селищата в м. «Коджа джевиз» («Големият орех») край с. Комарево и в м. «Егрек чешма» край с. Бояна. Проучванията, които се предвиждат в бъдеще, сигурно ще спомогнат да се уточнят местата и на останалите, а вероятно ще дадат и някои нови данни за най-ранната история на Варненския край.

⁴⁶ Б. Николов, пос. съч., стр. 250, обр. 24а.

⁴⁷ А. Маргос, Праисторическото селище Страшимирово I, ИНМВ, XXIV, 1973, табл. I₁₆.

⁴⁸ А. Маргос, Оръдия на труда, . . . , стр. 123, обр. 153₄ и стр. 124.

⁴⁹ Пак там, стр. 123, обр. 153₁.

⁵⁰ Непубликувана.

⁵¹ П. Детеv, . . . Биково, стр. 161, обр. 20.

⁵² К. Кънчев, Кремъчни върхове за стрели и копия от Археологическия музей в София, Археология, XIII, 1971, кн. 4, стр. 70, обр. 2а,г, стр. 71, и посочената там литература.

⁵³ М. Мирчев, Три погребения, . . . , стр. 117, обр. 1.

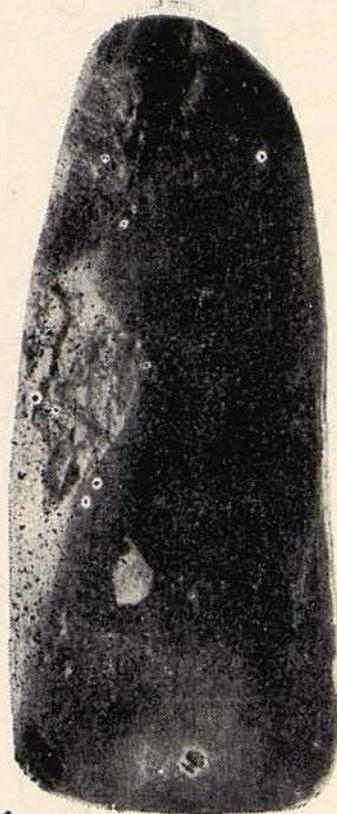
⁵⁴ Използвам случая да благодаря на колегите А. Маргос и Ив. Иванов за материалите и помощта, която ми бе оказана от тях.

PREHISTORICAL STONE IMPLEMENTS FROM THE VARNA DISTRICT

Alexandăr Minčev

In this work the autor publishes 55 stone implements from the Neolithic, Copper and Bronze Ages. There consist of flat and rounded axes, adzes, mattocks, hammer-headed axes, flint knives, scrapers, and a spear head. The material defines 16 new regions, where prehistoric settlements were situated. Two of them can be sited with absolute accuracy in the locality of «Kodža dževiz» by the village of Komarevo, and in the locality of «Egrek češma» by the village of Boyana.

The material published here extends and helps to complete the archaeological map of the Varna district in the prehistorical times.

1

2

3

5

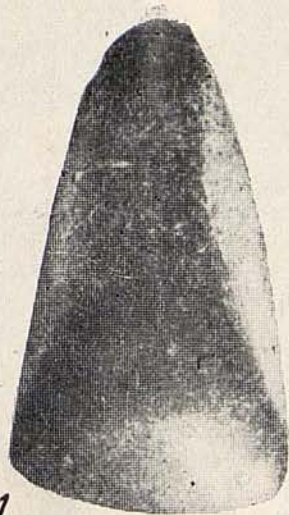

4

6

ТАБЛИЦА II (TABLE II)

1

2

3

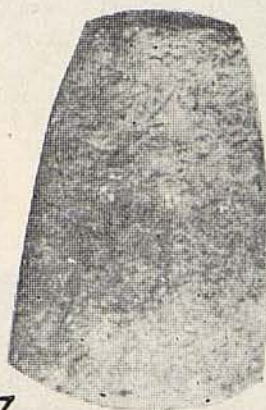
4

5

6

7

8

9

10

11

12

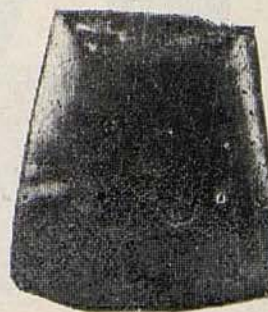
13

14

15

16

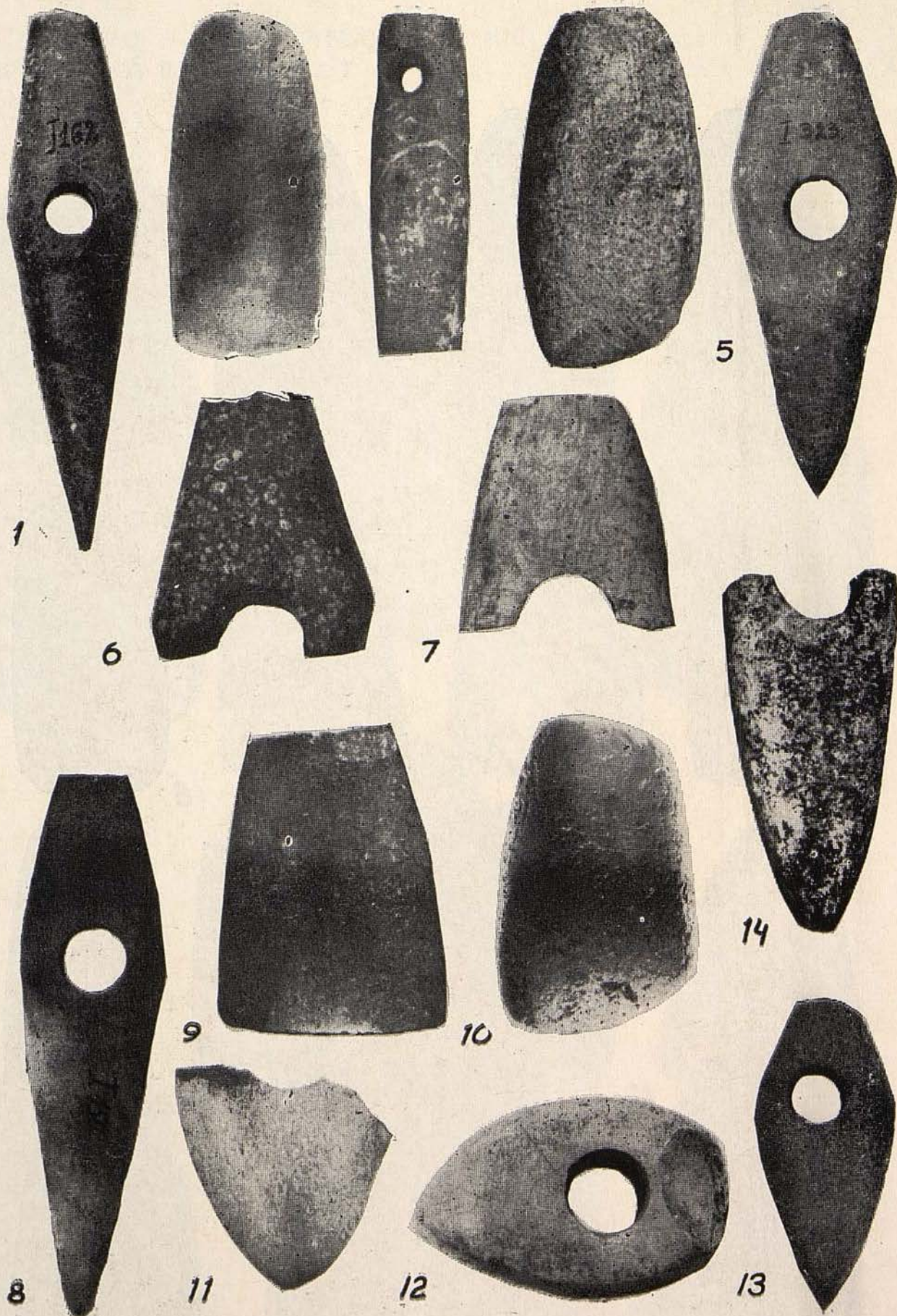
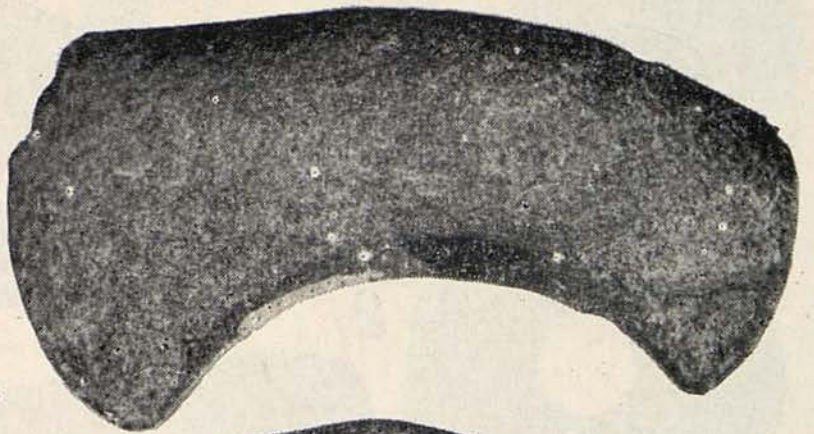

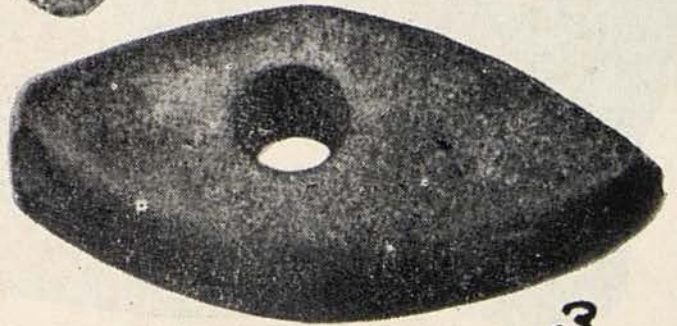
ТАБЛИЦА IV (TABLE IV)

2

4

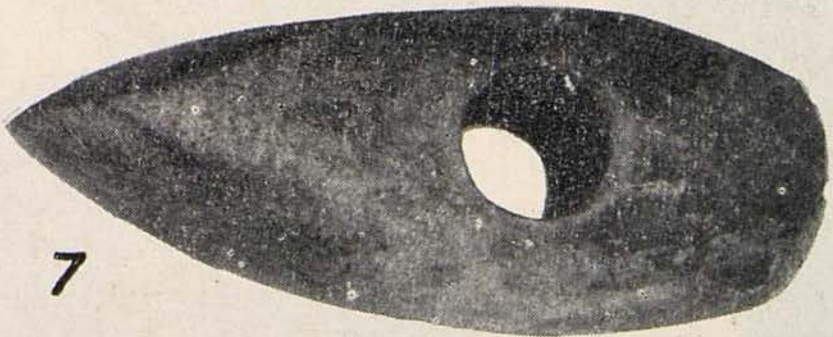
3

5

6

7

8

ТАБЛИЦА V (TABLE V)

